

Not once

MICHAIL BARYSJNIKOV / JAN FABRE

Het lichaam als orakel

Pieter T'Jonck
Gezien op 23 juli 2021
Arsenale, Venetië
Biennale Danza Venezia

Het lijkt een eeuwigheid geleden: in 1997 bracht Wim Vandekeybus een stomende, fysieke vertolking van de tekst 'Lichaampje, lichaampje aan de wand' van Jan Fabre, die toen ook regisseerde. Op de Biënnale voor de dans van Venetië deed de 73-jarige danslegende Michail Barysjnikov de oefening over. Niet live, maar als een verfilming door Phil Griffin en Jan Fabre, op muziek van Stef Kamil Carlens. Een belevenis die je anders laat kijken naar deze tekst, die nu de titel 'Not once' meekreeg.

31 JULI 2021

De titel 'Not once' verwijst naar de laatste regels van de tekst: 'But in all those years she took pictures of me, she never touched me. Not once'. Ze vat in een paar regels het thema en het verhaal van het stuk samen. Jaren lang -dat is de suggestie toch- laat een danser zich fotograferen door een vrouw. Dan ziet hij op een tentoonstelling wat ze aanrichtte met de beelden van zijn lichaam. Onherkenbaar vervormd, verminkt, uiteen gereten. Ze vergreep zich, als een roofdier, aan dat lichaam, dat ze uiteen legde in zijn verschillende delen. Maar toch raakte ze het nooit aan.

De danser is hier aan het woord, als object van dit fotografisch onderzoek. Voor hem wordt het ook een zelfonderzoek, naar de sensaties en de driften van het lichaam. Een na één bezoekt hij de systemen die zijn lichaam bepalen: van de spieren, de spijsvertering, de ademhaling tot het hormonaal systeem en het skelet om te eindigen bij de huid, het raakvlak tussen die ingewikkelde machine die het lichaam is en de buitenwereld.

Ze vergreep zich -als een roofdier- aan dat lichaam

Op het einde vraagt hij zich af of er hem in al die jaren van fotograferen niet iets ontstolen werd. Hij begrijpt het gevoel. Hij begrijpt ook dat hoe toeschouwers via de beelden van zijn lichaam menen door te dringen tot wie hij is. Toch

kunnen ze dat nooit bevatten, want die essentie is er niet. Bewegen en veranderen, dat is wat de danser doet. Hij is soms man, soms vrouw, soms begerig, soms bevreesd, soms gewelddadig, soms schuchter. Hij is er, en hij is er niet.

Dat is ook waar voor de tekst. Ze gebruikt eenvoudige woorden, ze is bijna demonstratief helder, maar wat ze uiteindelijk wil zeggen glipt je toch telkens tussen de vingers door. Ze ontstond onder meer op basis van gesprekken met kunstenaars als Rob Scholte, die net als het personage in de tekst zijn twee benen verloor, en met Orlan, die van haar lichaam een permanente werf maakte. Maar hoe dat hun ervaring, hun leven veranderde, blijft een raadsel, net zoals dat het geval is bij het personage dat we hier zien.

Er zijn dan ook heel verschillende manieren denkbaar waarop je dit zou kunnen spelen. Vandekeybus deed het op een wellustig-baldadige manier. Hij liet zich met plezier bekladden met verf in alle kleuren waar dan nog eens een laag zwarte verf overheen ging. Het begon toen met 'Dancing Fool' van Frank Zappa dat loeihard uit de boxen kwam, en het eindigde met een quasi-orgastisch filmfragment.

Een dun laagje beschaving over het 'ontembare' leven

Niets daarvan hier. Barysjnikov verschijnt hier als een echte 'seigneur', in piekfijn, hagelwit zijden kostuum, al draagt hij niets onder zijn vest, zodat zijn blote borst zichtbaar is. Als vanzelf staat het kostuum zo voor een dun laagje beschaving over het 'ontembare' leven. Ook dat wordt symbolisch voorgesteld door de dikke lagen kalk, grime, glasscherven, scheerzeep, zelfs glasscherven en uiteindelijk zand en glitter die zijn naakte huid soms volledig aan het gezicht onttrekken.

Ze veruitwendigen wat er zich in het lijf van de performer afspeelt. Het enige wat altijd zichtbaar blijft zijn de strak-blauwe ogen waarmee de performer ons aankijkt. Bij gebrek aan een beter woord: het is alsof hij zijn ziel in die ogen legt, het vuur dat in hem brandt ondanks alle metamorfoses die hij -in de handen van de fotografe- ondergaat. Barysjnikov spreekt erover op een bijna contemplatieve toon, soms wat ironisch, alsof hij onbewogen blijft onder al wat hem aangedaan wordt of hij zichzelf aandoet.

Het is zelfs alsof hij in gesprek is met zichzelf. Het ziet er ook echt zo uit: de film wordt geprojecteerd op een scherm dat in het midden geknikt is in een flauwe hoek, zodat de twee schermhelften naar elkaar toe neigen. De performers is voortdurend op beide schermen tegelijk, in spiegelbeeld te zien, tegen een strak witte achtergrond.

Het is een barok effect, vooral als de twee spiegelbeelden naar elkaar toe komen en versmelten om een nieuw wezen te vormen. Net zo vaak vormt een dikke druppel rood bloed op de plooinaad van het scherm een soort verbinding-scheiding tussen deze twee-eenheid. Dat is lang niet de enige 'tovenarij' in deze film. Tussen twee 'staties' in het verhaal kringelt er vaak rook op vanuit het midden van het scherm, en lost de dubbelfiguur van de performer op in vage strepen. Op het einde van de film worden close-ups van zijn gelaat bovendien ook verticaal gespiegeld. Zijn wat rimpelige huid krijgt dan door het zand en de glitters het uitzicht van een reptielenhuid of een pantser.

De film overtuigt zo op een heel andere manier dan de vroegere vertoning van Vandekeybus. Je ervaart ze bijna als een orakel, een verhaal over ervaringen en verlangens die niet in woorden te vatten zijn, maar in de allegorische beelden van een lichaam dat steeds andere vormen aanneemt toch iets bevattelijks krijgt. Het is een merkwaardige *trip*, die voorbij glijdt alsof het niets was, niet in het minst door de fluïde klankenstroom van Stef Kamil Carlens.

Het is het soort beeldenstroom die je lichtjes perplex achterlaat, in een rare mengeling van herkenning en bevreemding. Hopelijk binnenkort ook in België eens te zien.